

Schaktningsövervakning vid Stenhuset 6, Norrköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Fornlämning L2009:7173, stadslager
Stenhuset 6
Norrköpings stad
Norrköpings kommun
Östergötlands län
Östergötland

Sigourney Nina Navarro

Schaktningsövervakning vid Stenhuset 6, Norrköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Fornlämning L2009:7173, stadslager

Stenhuset 6

Norrköpings stad

Norrköpings kommun

Östergötlands län

Östergötland

Sigourney Nina Navarro

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2021

Samtliga foton av Sigourney Nina Navarro.

Omslag: Arbetsplatsen vid Stenhuset 6. Foto från sydväst.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 828988 och 850434.

ISBN 978-91-7453-924-0

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Historisk bakgrund	6
Tidigare undersökningar	7
Syfte och målsättning	9
Metod och genomförande	9
Undersökningsresultat	9
Referenser	11
Litteratur	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Schakttabell	13

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utförde den 10 december 2020 en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Stenhuset 6, Norrköpings kommun, Östergötlands län. Platsen låg på Norrköpings historiska stadslager.

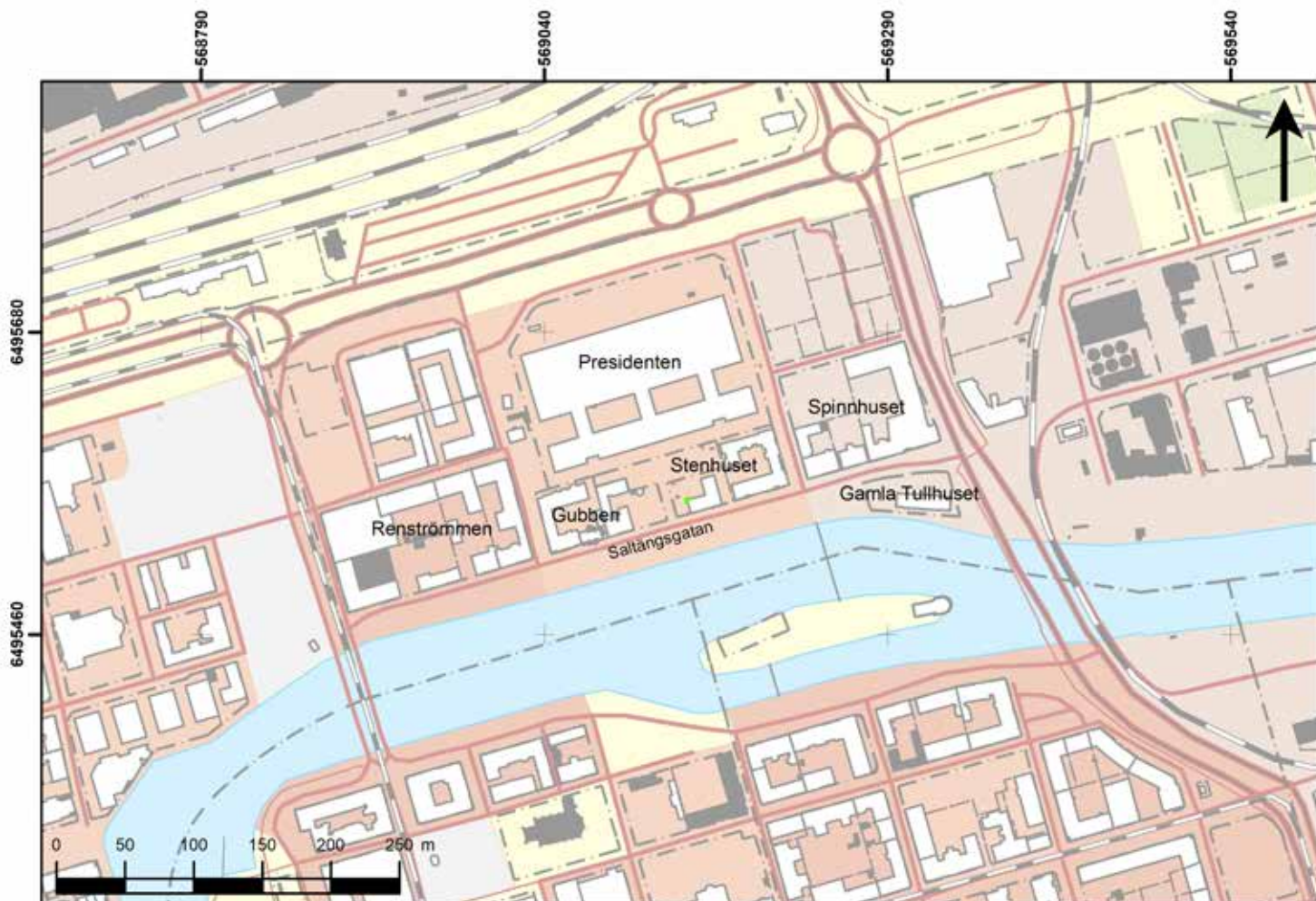
Ett schakt grävdes intill ett hörn av Stenhuset 6 på innergården till Saltängsgatan 19 med en yta av cirka 2,75 m². Inget av antikvariskt intresse påträffades vid undersökningen.

Inledning

Den 10 december 2020 genomförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Saltängsgatan inom fastigheten Stenhuset 6, på Norrköpings historiska stadslager. Undersökningen föranleddes av att Fredrikssons arkitektkontor skulle gräva en schakt i fasadhörnet av Stenhuset 6 (Saltängsgatan 19) för att utse en lämplig och varsam metod i grundförstärkningen av byggnaden. Här behövde rustbädden i källardelen på den västra gaveln undersökas. Beslut om schaktningsövervakning fattades av Länsstyrelsen i Östergötlands län (dnr 431-15626-2020, beslutsdatum 2020-12-06). Schaktningsövervakningen bekostades av Fredrikssons arkitektkontor.

KM:s projektledare för undersökningen var Fredric Wirbrand. Fältarbetet utfördes av Sigourney Nina Navarro som även har sammanställt denna rapport.

Figur 2. Schaktet i Saltängsgatan 19 markerat med en grön ring. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella undersökningsområdet var belagt av gatsten och låg på innergården till Saltängsgatan 19 i kvarteret Stenhuset, mellan kvarteret Spinnhuset i öster och kvarteret Gubben i väster (figur 2–3). Strax norr ligger Motala ström och i söder ligger kvarteret Presidenten. Innergården tillhör förskolan Strandgården.

Schaktet placerades i det nordvästra fasadhörnet till Stenhuset 6, i anslutning till den västra fasaden. Under medeltiden låg området inom den nordöstra delen av Norrköpings historiska stadslager, fornlämning L2009:7173.

Historisk bakgrund

Den medeltida staden i Norrköping var belägen på båda sidor av Motala ström, vilket tillsammans med branta sluttningar, åsgenombrott och deltalandskap har satt sin prägel på det medeltida stadsområdet (Broberg 1984:53). Under andra halvan av 1500-talet upplevde Norrköping en kraftig expansion och blev rikets näst största stad vid 1600-talets mitt (Broberg 1984:6ff).

Kvarteret Stenhuset ligger i stadsdelen Saltängen, nordöst om Norrköpings äldsta kärnområde. Området som tidigare var åker- och ångsmark började bebyggas i början av 1600-talet efter anläggandet av Johannisborgs slott under hertig Johans tid, och kallades

Figur 3. Schaket i Saltängsgatan 19. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

då Nya Staden. I denna del av staden, som kom att bli stadens bättre område fram till 1800-talet, uppfördes bland annat Louis De Geers palats Stenhuset 1627 och Gamla Tullhuset 1784. Det utlovades flera frikostiga förmåner av hertig Johan i form av tolv års skattefrihet åt dem som bosatte sig där. I övergången till 1900-talet hade området fått ett mycket dåligt rykte varpå en stor del av den äldre bebyggelsen revs och ersattes av parkeringsplatser och kontorskomplex, framför allt under andra halvan av 1900-talet (Carlsson 2012:8).

Stenhuset stod klart 1646 och ansågs vara det mest representativa huset i hela Norrköping och var uppfört i holländskt gult tegel och sandsten. Byggnaden sträckte sig enligt historikern Björn Helmfrid över kvarteren Gubben och Stenhuset, och hade en åttio meter lång fasad med två flyglar. År 1711 drabbades palatset av en stor brand som lämnade byggnaden i ruiner och senast 1719 delades palatstomten i två kvarter, ett stort i öster som fick namnet Stenhuset och ett mindre i väster som fick namnet Gubben (Carlsson m.fl. 2014:8f).

Tidigare undersökningar

Ett flertal arkeologiska undersökningar har genomförts i Saltängen under senare år. Platsen där trädgården till Louise de Geers palats har legat, strax öster om den aktuella ytan, har undersökts vid två tillfällen. Den första gången var vid en förundersökning 2008 där ett stort odlingslager med fynd från 1600–1700-tal påträffades (Nordström & Tagesson 2008). Under en särskild arkeologisk undersökning inom platsen året efter påträffades omfattande raseringsmassor, från den stora branden 1711, över

flera 1600-talslämningar. Trots att undersökningsytan var mycket störd av sentida aktiviteter framkom ett flertal odlingsgropar samt ett omrört odlingslager med 1600- och 1700-talslämningar. I den södra delen av ytan påträffades flera lämningar, däribland en djup damm som genom ^{14}C -analyser gavs en datering till 1400-talet, samt en källare med två välbevarade stenmurar och en ingång. I källarens grusgolv hittades ett mynt daterat till 1636 (Dardel 2011).

Öster om kvarteret Stenhuset, i det närliggande kvarteret Spinnhuset, har också flera arkeologiska förundersökningar genomförts. Vid en arkeologisk förundersökning sommaren 2011 i den östra halvan av kvarteret Spinnhuset påträffades bebyggelseslämningar och lämningar från 1600-talets mitt och fram till modern tid. Av 1600-talslämningarna framkom en enklare byggnad som möjligen har förstörts i en brand. Efter branden har området legat obebyggt eller använts för odling fram till 1800-talet då flera, större och kraftigare byggnader uppfördes. Här användes massorna från det intilliggande kvarteret Stenhuset i grundläggningen (Carlsson 2012). Under 2012 genomfördes ytterligare en förundersökning där flera lämningar i form av konstruktioner, anläggningar och kulturlager från 1600-talet och fram till modern tid påträffades. Av bebyggelseslämningar och lämningar som daterades till 1600-talet, vilka framkom i undersökningsytans nordvästra del, påträffades gårdsytor, golvlager och hantverksrester efter järnsmide och pälshantering. 1700-talsbebyggelseslämningar och -lämningar framkom i hela undersökningsytan, och bestod bland annat av odlingslager och en odlingslåda. Även spår efter verksamheten som ägde rum på det närliggande sockerbruket Planeten påträffades, med fynd av toppsockerformar och sirapskrukor. Träarbete har även förekommit i området då stora mängden med flis, näver och bark har påvisats (Lindeberg 2012).

I kvarteret Gubben, belägen väster om Stenhuset, påträffades flera lämningar daterade från 1600-talets första hälft till 1900-talet i en förundersökning 2010. De bevarade lämningarna bestod bland annat av grundmurar, källare, stenläggningar, brandlager och äldre gårdsytor (Stibéus & Lindeman 2011). År 2011 genomfördes ytterligare en undersökning, där olika byggnadslämningar påträffades samt en stor andel importerade varor. Lämningarna daterades från 1600-talets första hälft till 1800-talet (Carlsson m.fl. 2014).

Syfte och målsättning

Syftet med undersökningen var att i första hand tillse att fornlämningen berördes i så liten omfattning som möjligt. Eventuella lämningar och kulturlager som framkom vid schaktningen skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Om det framkom lämningar eller kulturlager av större omfattning eller komplexitet än förväntat skulle borttagandet inte ske utan en förnyad tillståndsprövning enligt 2 kap. 12 § KML.

En av de huvudsakliga målsättningarna med undersökningen var att identifiera de lämningar och kulturlager som fanns bevarade, samt identifiera vart dessa var bortschaktade.

Metod och genomförande

Ett schakt grävdes i det nordvästra hörnet av Stenhuset 6 för att undersöka rustbädden i källardelen på den västra gaveln, då en grundförstärkning av byggnaden hade planerats. Källaren i byggnadens västra del har daterats till 1784.

Schaktet hade en yta på $2,5 \times 1,1$ meter och ett maximalt djup på ungefär 2,00 meter under dagens marknivå. Från det nordvästra fasadhörnet placerades schaktet ungefär 2,5 meter ut från fasadhörnet, intill den norra och västra sidan av fasaden. Schaktets brädd var cirka 1,1 meter.

Arbetet dokumenterades med kontinuerlig fotografering och beskrivning. Inmätningar av schaktet gjordes manuellt.

Undersökningsresultat

I den undersökta ytan framkom endast moderna fyllnadsmassor då markarbete har genomförts på platsen sedan tidigare. I det nordvästra hörnet av schaktet, vid ungefär 1,10 meters djup, påträffades två tvärgående stålrör i sydväst–nordöstlig riktning med en stor huggen sten emellan (figur 4).

Av fyllnadsmassor framkom överst ett 0,11 meter tjockt bärlager av ljusbrun sandig silt, därunder kom ett 0,43 meter tjock utfyllnadslager av grusig silt med mycket inslag av tegelkross och ett flertal småstenar. Lagret framkom i flera nyanser av brunt och grått (figur 5). Strax under påträffades mörkbrun grusig silt, inblandat med lite tegelkross. I detta lager påträffades två tvärgående rör vid 1,10 meters djup samt lösfynd av keramik och ben. Under framkom ett mörkgrått gruslager med naturstenar och vid 1,80 meters djup framkom ljusgrå grovkornig sand.

Då det tidigare har grävts ner flera rör på platsen bestod undersökningsytan av störda ytor. Inget av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.

Figur 4. Två stålrör och en huggen sten påträffades i det nordvästra hörnet av schaktet. Foto från söder.

Figur 5. Den östra änden av schaktet. Under kullerstenarna syns ett tunt bärlager följt av det grusiga utfyllnads-lagret med tegelkross. Foto från väster.

Referenser

Litteratur

- Broberg, B. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden 50*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Carlsson, R. 2012. *Kvarteret Spinnhuset*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Sankt Johannes 96:1. Kvarteret Spinnhuset 5, 8, 9 och 14. Norrköpings socken. Norrköpings kommun. Östergötland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2012:4.
- Carlsson, M., Bergman, A., Bertheu, M., Gustafsson, S., Johansson, M., Jonsson, L. & Åkerhagen, A. 2014. *På de rikas bord – en undersökning av lämningar från 1600- och 1700-talet i kvarteret gubben i Norrköping*. Arkeologisk undersökning. RAÄ S:t Johannes 96. Kvarteret Gubben 8. Norrköpings stad och kommun. Östergötlands län. Arkeologikonsult rapport 2014:2486.
- Dardel, E. 2011. *På jakt efter Louise De Geers trädgård*. Särskild arkeologisk undersökning. Kv. Stenhuset 7. Norrköpings stad och kommun. Östergötlands län. Rapporter från Arkeologikonsult 2011:2254.
- Lindeberg, M. 2012. *Sockertillverkning, hantverk och odling på Saltängen. Lämningar från 1600- och 1700-talet i Kvarteret Spinnhuset*. Arkeologisk förundersökning inom fornlämning RAÄ 96 (stadslager) i kvarteret Spinnhuset. Norrköping stad och kommun. Östergötlands län. Rapporter från Arkeologikonsult 2012:2613.
- Nordström, A. & Tagesson, G. 2008. *I Louis de Geers trädgård*. Arkeologisk förundersökning. Kv. Stenhuset. RAÄ 96. Norrköpings stad och kommun. Östergötland. UV Öst rapport 2008:47.
- Stibéus, M. & Lindman, G. 2011. *Bebyggelse och kulturlager från 1600–1800-talen på Saltängen*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 96:1. Kv Gubben. Sankt Johannes. Norrköpings stad och kommun. Östergötlands län. UV rapport 2011:7.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM20180
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-15626-2020, 2020-12-08
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202001579
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
<i>Undersökningsperiod:</i>	10 december 2020
<i>Personal:</i>	Fredric Wirbrand (projektledare) Sigourney Nina Navarro
<i>Landskap:</i>	Östergötland
<i>Län:</i>	Östergötland
<i>Kommun:</i>	Norrköping
<i>Socken:</i>	Norrköpings stad
<i>Fastighet:</i>	Stenhuset 6
<i>Fornlämning:</i>	L2009:7173, stadslager
<i>Fastighetskarta:</i>	64F 9GN Norrköping
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	N6495559-6495555/Ö569142-569195
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	Manuell inmätning.
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Marksdrag och topografiskt läge	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Area (m ²)	Anmärkning	Anläggningar	Fynd	Underlag
1	Stenlagd yta, kullerstenar (0,19–0,31 m).	2,5	1,1	2,0	2,75	Inget av antikvariskt intresse.	–	–	–